

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглянуто питання виховання толерантності майбутніх учителів початкової школи.

***Ключові слова:** толерантність; педагогічна толерантність; майбутні вчителі початкової школи.*

Глибокі соціокультурні трансформації, пов'язані з розвитком державності українського суспільства, що супроводжуються проявами нетерпимості, неповаги до представників інших культур і їх віросповідань, дискримінації та міжособистісних протистоянь у різних сферах суспільного життя, вимагають формування нової парадигми людського існування. Така парадигма ґрунтується на усвідомленні пріоритетів загальнолюдських цінностей, у центрі її уваги – особистість, здатна до співіснування із представниками різних соціокультурних спільнот на засадах гуманізму.

Таким чином, виховання молоді на ідеях взаєморозуміння, толерантності є однією з актуальних проблем державної політики України, освітньої сфери загалом і педагогічної освіти зокрема. На відміну від панівних технократичних парадигм педагогічної освіти зараз надзвичайно актуалізується розвиток соціокультурного, інтелектуального і морального потенціалу особистості майбутнього вчителя, що дасть змогу забезпечити насичення ринку праці фахівцями, які володіють високим рівнем професійної компетентності [3; с. 5].

Система освіти, як соціальний інститут, реалізує суспільне замовлення на виховання певних світоглядних поглядів і переконань молодого покоління, яке вже завтра буде творити долю України. Одним з першочергових завдань, що стоїть перед ВНЗ України, зокрема тими, які готують педагогів, є формування та вдосконалення не лише професійних умінь і навичок, а й духовно-морального

потенціалу на основі загальнолюдських цінностей, соціально-творчих якостей для ефективного функціонування в академічному та професійному середовищі, конструктивної взаємодії з представниками інших країн.

Відтак, виховання толерантності майбутніх педагогів, а саме вчителів початкової школи, як один з аспектів формування їхньої професійної компетентності, є надзвичайно актуальним питанням сьогодення.

Окремі аспекти виховання толерантності молодого покоління стали предметом ґрунтовних праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (О. Асмолов, Г. Безюлева, Л. Бернадська, І. Бех, Т. Білоус, С. Бондирева, С. Герасимов, О. Довгополова, О. Доукіна, О. Кащенко, О. Клепцова, Д. Колесов, А. Маслоу, К. Нідерсон, В. Подобєд, К. Роджерс, Г. Солдатова, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, М. Уолцер, Л. Шайгерова, Г. Шеламова та інші).

Кожний із науковців обґрунтовує свій підхід до вирішення проблеми виховання толерантності, але всі вони єдині в тому, що означена якість характеризується здатністю людини з повагою ставитися до інтересів, думок, поглядів, звичок, вірувань інших людей, прагненням зрозуміти та досягнути взаємної злагоди без застосування тиску, насилля.

Варто зазначити, що молодший шкільний вік є сенситивним періодом для виховання толерантності як внутрішньої згоди суб'єкта із самим собою, як способу існування особистості, який веде до її самоствердження. Провідну роль у вихованні толерантності відіграє учитель. Виховати толерантну особистість здатний лише толерантний педагог.

Цінним для нашого дослідження є твердження Г. Безюлевої, Г. Шеламової про те, що в педагогічній діяльності толерантність може розглядатися як одна з цілей виховання підростаючого покоління, як засіб розв'язання задач освітянського процесу [1, с. 96].

На думку Г. Шеламової, педагогіка толерантності передбачає культуру спілкування як розуміння іншого при діалозі, як взаєморозуміння та співпереживання; толерантне мислення як основу пізнання індивідуальності людини, її потреб, цінностей, поглядів, переконань та різноманітних форм

виявлення в процесі спілкування, що дасть змогу виховувати особистісні якості індивіда, трансформуючи їх у бік емпатії, взаємоповаги, почуття партнерства.

Основними принципами “Педагогіки толерантності”, стверджує Г. Шеламова, є: співпраця за довірою, психологічна екологія, правова культура, “право на відмінність” [1, с. 86-87].

Педагогічна толерантність виступає як “особлива інтегративна форма, що несе в собі риси усіх видів толерантності, визначається цілями, задачами і особливостями педагогічної діяльності вчителя, багатством створення педагогічних ситуацій; є професійно-особистісною якістю вчителя, однією із норм його поведінки, одним із компонентів педагогічної етики” [3, с. 22].

Педагогічна толерантність – це особистісно-професійна якість не лише окремого педагога, а й усього педагогічного колективу, оскільки тільки в толерантному педагогічному колективі можуть бути створені необхідні умови для виховання толерантної особистості.

Цілеспрямоване формування толерантних якостей майбутніх учителів початкової школи передбачає виокремлення і визнання аспектів ціннісного ставлення до людей, незалежно від раси, національності, соціального стану, політичної орієнтації, культурної приналежності. Толерантність виявляється у ціннісному ставленні до інших людей, навколишнього середовища, самого себе, тобто охоплює увесь спектр соціальних відносин, в якому реалізується особистість.

Варто також зазначити, що виховання толерантності майбутніх учителів – це не стільки засвоєння ними самих понять “толерантність”, “толерантна особистість”, “толерантна свідомість”, що відображають суть індивідуальності, відмінності від інших, скільки формування, розвиток і вдосконалення толерантних якостей особистості, а саме: емпатії, довіри, співчуття, співпереживання, відкритості; самоприйняття як толерантного ставлення до самого себе, здатності до самопізнання і розвитку почуття власної гідності; рефлексії; прийняття інших, готовності і здатності вступати у взаємодію з ними на основі прояву комунікативної толерантності [1, с. 101].

Зауважимо, що виховання толерантності майбутніх учителів початкової школи є досить складним процесом, який стане дієвим за умови охоплення усіх сфер і видів діяльності студентів.

Освіта є тим соціальним інститутом, у межах якого може формуватися толерантна свідомість і поведінка студентів як через систему виховної роботи, так і через зміст освіти, за допомогою програм, підручників, різних форм організації навчання, які допомагають розвивати у студентів практичні навички толерантної взаємодії.

Успішне формування вищезгаданої якості у суб'єктів навчання педагогічних ВНЗ залежить, на наш погляд, від створення певних педагогічних умов, а саме:

- створення єдиного толерантного простору ВНЗ;
- формування установки на толерантність, що передбачає готовність і здатність керівників ВНЗ, педагогів та тих, хто навчається, до рівноправного діалогу через синергетичну взаємодію;
- варіативне використання методів навчання і виховання, що активізують розвиток толерантності тих, хто навчається;
- формування навичок комунікативної толерантності всіх учасників освітнього процесу;
- реалізація програм підвищення психолого-педагогічної компетентності педагогів;
- забезпечення особистісно-орієнтованої взаємодії педагогів і тих, хто навчається, у навчальному та виховному процесі та у позанавчальній діяльності, завдяки якому реалізуються навички комунікативної толерантності і виникають передумови для успішного розвитку толерантних якостей [1, с. 103-104].

Слід зазначити, що у педагогічних ВНЗ вихованню толерантності майбутніх учителів не приділяється належної уваги, оскільки відсутня системність у вихованні означеної якості, переважають вербальні форми й методи виховання. Декілька “яскравих” виховних заходів, таких як відвідини Київського сиротинця “Малятко” чи концерт, організований студентами вишу для ВІЛ/СНІД-інфікованих дітей з нагоди Дня толерантності, що влаштовуються раз на рік, не спроможні змінити

поведінку майбутніх учителів, а відтак, виховати у них ціннісне ставлення до іншої людини. Будучи демократичною цінністю й маючи соціальне коріння, толерантна свідомість формується поступово. Це складний і тривалий процес, що вимагає великих зусиль педагогів ВНЗ.

Отже, виникають суперечності між об'єктивними потребами сучасного суспільства у новій генерації педагогічних кадрів, які є носіями загальнолюдських цінностей, та відсутністю розроблених теоретичних і методичних аспектів процесу виховання толерантності майбутніх учителів початкової школи; між потенціалом виховання толерантності майбутніх педагогів і його низькою реалізацією в практиці вищої школи.

Узагальнюючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що проблема виховання толерантності педагогів нової генерації, як одного з аспектів формування їхньої професійної компетентності, є надзвичайно актуальною й потребує подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Безюлева Г.В. Толерантность: взгляд, поиск, решение. / Г.В. Безюлева, Г.М. Шеламова – М.: Вербум-М, 2003. – 168 с.
2. Комогоров П.Ф. Формирование толерантности в межличностных отношениях студентов ВУЗа: автореф. дисс. ... канд.. пед.. наук: спец. 13.00.02 “Теория и методика обучения и социального воспитания в общеобразовательной и высшей школе” / П.Ф. Комогоров. – Курган, 2000. – 22 с.
3. Слостенин В.А. Профессиональная культура в структуре личности учителя: учебн. пособ. / В.А. Слостенин. – М.: Прометей, 1993. – 178 с.